

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ____ ” _____ 20__ р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 6.030504 «Економіка підприємства»**

на тему: **«РОЗРОБКА ПРОГРАМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО
СЕРЕДОВИЩА МІСТА (НА ПРИКЛАДІ М. ОДЕСА)»**

Виконавець:

студентка 4 курсу 6 групи ФЕУП
Запорожець Катерина Миколаївна

(підпис)

Науковий керівник:

ст. викладач
Каражия Едуард Андрійович

(підпис)

Одеса 2019

АНОТАЦІЯ

Запорожець К. М. «Розробка програм розвитку підприємницького середовища міста (на прикладі м. Одеса)».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 6.030504 «Економіка підприємства». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2019.

У роботі розглядаються теоретичні основи розвитку підприємницького середовища в Україні: розглянуто стан, тенденції розвитку та нормативно-правові засади діяльності підприємництва в Україні; досліджено міжнародний досвід регулювання підприємницького середовища.

Проаналізовано сучасний стан розвитку підприємницького середовища в Одесі; розглянуто основні показники та визначено проблеми розвитку підприємницького середовища міста.

Запропоновано використання зарубіжного досвіду для подальшого розвитку підприємницького середовища в Одесі. Розроблено програму розвитку підприємницького середовища Одеси.

Ключові слова: підприємницьке середовище, міжнародний досвід, розвиток, показники розвитку, аналіз, програма розвитку.

ANNOTATION

Zaporozhets K. M. «Development of programs for the development of the business environment of the city (on the example of the Odesa city)».

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty 6.030504 «Enterprise economy». – Odesa National Economics University. – Odesa, 2019.

Theoretical aspects of the development of the entrepreneurial environment in Ukraine. The state, development trends and regulatory and legal principles of entrepreneurship in Ukraine are considered. The international experience of regulating the business environment has been researched.

The current state of development of the business environment in Odesa was analyzed. The main indicators are considered and problems of development of the business environment of the city are determined.

The use of foreign experience for further development of the business environment in Odesa is offered. The program of development of the business environment of Odesa has been developed.

Keywords: business environment, international experience, development, development indicators, analysis, development program.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІСНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ.....	5
1.1. Стан і тенденції розвитку підприємницького середовища в Україні.....	5
1.2. Інституційні та нормативно-правові засади діяльності підприємництва в Україні.....	13
1.3. Міжнародний досвід регулювання державної політики підприємницького середовища.....	18
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ ТА ОДЕСІ.....	26
2.1. Загальна характеристика розвитку підприємницького середовища Одеси.....	26
2.2. Аналіз показників розвитку підприємницького середовища в Одесі.....	33
2.3. Аналіз проблем, які перешкоджають розвитку підприємницького середовища в Україні та Одесі.....	42
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В ОДЕСІ.....	49
3.1. Зарубіжний досвід розвитку підприємницького середовища та його використання в м. Одеса.....	49
3.2. Пропозиції щодо подальшого розвитку підприємницького середовища Одеси.....	59
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. Розвиток підприємств малого та середнього бізнесу є одним із основних напрямів політики як регіону, так і країни загалом. Проте сьогодні Україна переживає важкі часи становлення економіки, що негативно впливає на функціонування малих та середніх підприємств. Відсутність дієвої державної та регіональної підтримки, податковий тиск, низька ефективність функціонування суб'єктів малого та середнього бізнесу привели до масового їх знищення. Хоча, здавалося б, саме мале та середнє підприємництво є тим соціально-економічним фундаментом, без якого не може стало розвиватися будь-яка європейська держава.

Підвищення конкурентоспроможності економіки міста Одеси та створення сприятливих умов для динамічного розвитку малого та середнього підприємництва стало одним із пріоритетів діяльності регіону. Тому актуального значення набуває дослідження особливостей розвитку суб'єктів малого та середнього бізнесу Одещини та формування дієвої політики щодо їхнього функціонування.

Слід зазначити, що дослідженню питання розвитку малого та середнього підприємництва в Україні займалися багато вчених, зокрема: Н.П. Банера, М.П. Денисенко, В.Л. Дикань, О. Кузяків, І.Є. Матвій, С. Панцир, Т.А. Тетеринець, О.І. Тимченко, Г.Ф. Толмачова, А.В. Толстова, О. Чемерис, О.В. Шраменко, З.В. Юринець та інші. Водночас недостатньо вивченим є питання розвитку малого та середнього підприємництва саме в Одеському регіоні. Тому вважаємо, що обрана тема для дослідження є досить актуальною.

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних аспектів існування та розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, а також розробка напрямків щодо подальшого його розвитку в Одесі.

Основними завданнями кваліфікаційної роботи є такі:

– дослідити стан і тенденції розвитку підприємницького середовища в Україні;

- визначити інституційні та нормативно-правові засади діяльності підприємницького середовища;
- розглянути світовий досвід державної політики у сфері розвитку підприємництва;
- надати загальну характеристику розвитку підприємницького середовища Одеси;
- провести аналіз показників розвитку підприємницького середовища в Одесі;
- здійснити аналіз причин виникнення проблем, які перешкоджають розвитку підприємницького середовища в Україні та Одесі;
- розглянути можливості запозичення зарубіжного досвіду відносно подальшого розвитку підприємницького середовища в Одесі;
- розробити пропозиції щодо підвищення розвитку підприємницького середовища Одеси.

Об'єктом дослідження є розвиток підприємницького середовища в Одесі.

Предметом дослідження є теоретичні аспекти існування підприємницького середовища.

Інформаційною базою дослідження слугували наукові праці українських і закордонних фахівців, законодавчі та нормативні документи, дані державної служби статистики України та Одеської області, аналітичні розрахунки автора, які виконано у процесі проведення дипломного дослідження.

В ході дослідження використовувалися такі методи: теоретичного узагальнення; класифікації; аналізу та синтезу; порівняльного аналізу; статистичного; графічний та інші.

Кваліфікаційна робота включає вступ, 3 розділи, висновки, список використаних джерел. Обсяг роботи – 65 сторінок. Містить 19 таблиць, 14 рисунків, список використаних джерел – 31 найменувань.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання даної кваліфікаційної роботи виконані усі поставлені завдання та досягнута головна мета. За результатами виконаної роботи можна сформулювати наступні висновки:

1. Проведено аналіз стану і тенденцій розвитку підприємницького середовища в Україні. Встановлено, що малі та середні підприємства в Україні займають чільне місце в бізнесовому середовищі. На них припадає близько 60 % усіх обсягів реалізації продукції. У питомій вазі усіх підприємств малі підприємства займають 95,47 % усієї питомої ваги, середні – 4,42 %.

2. Розглянуто інституційні та нормативно-правові засади діяльності малого та середнього підприємництва. З'ясовано, що нормативно-правове забезпечення

діяльності підприємств та організацій, що формують малий та середній бізнес, полягає в тому, що необхідно на законодавчому рівні забезпечувати свободу їх вільної конкуренції, захищати споживачів від недобросовісної конкуренції та монополізму, сприяти посиленню конкурентоспроможності підприємств та організацій, як на внутрішньому, так й іноземному ринках збуту.

3. Вивчено світовий досвід державної політики у сфері розвитку підприємницького середовища. Встановлено, що у кожній розвиненій країні світу приділяється велику увагу питанню розробки державної політики сприяння розвитку підприємництва. Саме на підприємства малого та середнього бізнесу, як правило, припадає найбільша частка ВВП країни. Від так, від стану та розвитку малого і середнього бізнесу залежить економічне процвітання країни, зміцнення трудових ресурсів та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Основними заходами щодо підтримки розвитку МСП в передових країнах є: пільгове оподаткування, державна фінансова підтримка, субсидування, а також участь у державно-приватному партнерстві. Тому в нашій країні необхідно розробляти власну програми орієнтуючись на найкращий зарубіжний досвід з даного питання.

4. Дано загальну характеристику розвитку підприємництва Одеси. Встановлено, що розвиток підприємництва має важливе значення для соціально-економічного напрямку Одеси. Характеристика стану підприємницького середовища в Одеській області показала, що не зважаючи на політично-військовий конфлікт, спроби втілення податкової реформи, нестабільність національної валюти, імміграція працездатного населення, темпи розвитку малого та середнього підприємництва протягом досліджуваного періоду стабільно зростають. Так частка суб'єктів малого та середнього підприємництва становить 99,94 % у 2015 р. та 2016 р. та 99,95 % у 2017 р. від усієї кількості суб'єктів господарювання. Така ситуація відповідає встановленим європейським стандартам. В Одеській області існують можливості щодо подальшого розвитку малого та середнього підприємництва.

Цьому підтвердженням є високі показники інвестиційної привабливості та рейтинг міста порівняно з іншими містами України.

5. Проведено аналіз показників розвитку малого і середнього підприємництва в Одесі. З'ясовано, що обсяги виробництва середніх та малих суб'єктів господарювання демонструють стабільну тенденцію до збільшення. Проте, не зважаючи на досить високу питому вагу прибуткових підприємств (близько 75%), загальний фінансовий результат до оподаткування у 2015 р. мав від'ємне значення, що свідчить про збитковість діяльності як в суб'єктів середнього так і малого підприємництва. У 2016 р. ситуація покращилася, і суб'єкти господарювання малого та середнього підприємництва закінчили фінансовий рік прибутково, хоча загальний фінансовий результат був від'ємним. І лише у 2017 році всі суб'єкти господарювання закінчили фінансовий рік з фінансовим прибутком. Статистичні дані свідчать про щорічне зменшення кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, зниженні інноваційної активності підприємств Одеської області та, як наслідок, зниження конкурентоспроможності суб'єктів середнього та малого підприємництва.

6. Здійснено аналіз причин виникнення проблем, які перешкоджають розвитку підприємництва в Україні та Одесі. За результатами якого встановлено, що в Одесі існують передумови щодо розвитку малого та середнього підприємництва. Це обумовлено наявністю сильних сторін, а також можливостей для усунення слабких сторін. Існують й загрози щодо погіршення економічної ситуації в країні, але усі їх можна оминати шляхом грамотно вибудованої внутрішньої політики країни та місцевих рад.

7. Розглянуто можливості запозичення зарубіжного досвіду відносно подальшого розвитку малого і середнього підприємництва в Одесі. Для розвитку малого та середнього підприємництва в Одесі необхідно активно вивчати зарубіжний досвід та намагатись його використати у вітчизняних реаліях. Водночас потрібно не сліпо його копіювати, а використовувати лише найкращі здобутки

передових країни. В Одесі необхідно забезпечити симбіоз виключно найкращого досвіду з розвитку та стимулювання малого і середнього підприємництва, яке пройшло успішну апробацію в передових країнах світу.

8. Розроблено пропозиції щодо підвищення розвитку малого і середнього підприємництва Одеси. Для розвитку малого і середнього підприємництва у м. Одеса доцільно розробити превентивні заходи щодо активізації діяльності малих і середніх підприємств; визначити основні стратегічні і тактичні орієнтири їх розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях; впровадити чіткі, реальні та дієві способи ефективної і результативної підтримки їхнього функціонування. Проте, для розвитку діяльності в Одеській області середніх та малих підприємств, що є найуразливішими економічними суб'єктами ринкової економіки, вкрай необхідна стабільна економіко-політична ситуація в країні. Адже, будь-які кон'юнктурні коливання можуть бути небезпечними для їх фінансово-економічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний звіт «Щорічна оцінка ділового клімату в Україні: 2017 рік. За результатами опитування малого та середнього бізнесу» [Електронний ресурс]. – режим доступу: [http://www.ier.com.ua/files//publications/ USAID%20LEV/LEV_ABC A_report_Cost_of_doing_business.pdf](http://www.ier.com.ua/files//publications/USAID%20LEV/LEV_ABC_A_report_Cost_of_doing_business.pdf)

2. Аналітичний звіт про регіональний розподіл трендів у сфері зайнятості в Одеському регіоні на 2017-2018 роки (м. Одеса, м. Ізмаїл, м. Білгород-дністровський). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://economics.opu.ua/wp-content/uploads/2019/01/01-analytics-18-temp.pdf>

3. Безус А.М. Розвиток підприємств малого бізнесу в Україні / А.М. Безус, К.В. Шафранова // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки. – 2016. – № 3. – 7-17 с.

4. Беспалько В. Проверки бизнеса: Чего ждать от госнадзора в 2017 году [Електронний ресурс] / В. Беспалько. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2016/11/30/612656/>
5. Бутинець Ф.Ф. Світовий бізнес: Навч. посібник / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: Рута, 2012. – 498 с.
6. Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV/. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
8. Гринів Ю.О. Аналіз підходів до оцінки інноваційного розвитку малого підприємництва регіону / Ю.О. Гринів // Формування ринкових відносин в Україні. – 2016. – № 2. – 106-111 с.
9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://ukrstat.org/uk/operativ/>
10. Денисенко М.П. Нормативно-правове забезпечення управління малим та середнім бізнесом / М.П. Денисенко, П.Т. Колісніченко // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент. – 2017. – 4-12 с.
11. Дикань О. В. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення / О. В. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – № 57. – 58-66 с.
12. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва / статистичний збірник, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/>
13. Донорська підтримка МСП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zrda.org/small-business/grants-small-bussines/>
14. Камушков О. С. Розвиток малого та середнього бізнесу у світі / О.С. Камушков // Вісн. Акад. мит. служби України. Сер.: Економіка. – 2013. – № 1. – 130-134 с.

15. Кіщак В. Розвиток малого та середнього підприємництва: досвід Польщі, Угорщини, Чехії, Італії / В. Кіщак, І. Кіщак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.

16. Кузяків О. МСП в Україні: Як відобразити реальний портрет сектору? [Електронний ресурс] / О. Кузяків. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/USAIDLEV/ss-70057627>

17. Мареніченко В. В. Механізми реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах інтеграції України до Європейського Союзу / В. В. Мареніченко // Вісн. Акад. мит. служби України. Сер.: Держ. упр. – 2013. – № 1. – 48-53 с.

18. Матвій І.Є. Інноваційна активність малого бізнесу в Україні: стан та перспективи [Електронний ресурс] / І.Є. Матвій // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. – 2016. – № 847. – 124-129 с.

19. Ольвінська Ю.О. Особливості державного регулювання малого підприємництва у країнах світу [Електронний ресурс] / Ю.О. Ольвінська // Державне управління: удосконалення та розвиток»: Наукове видання Академії муніципального управління. – 2015. – №2. – 66-75 с.

20. Панцир С. Політика підтримки МСБ: доступ до фінансово-кредитних ресурсів [Електронний ресурс] / С. Панцир, А. Когут. – Режим доступу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28824.pdf>

21. Про затвердження Програми розвитку малого і середнього підприємництва у місті Одесі на 2019-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.omr.gov.ua/ru/acts/council/114628/>

22. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. №4618-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>

23. Рейтинг стран [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russian.doingbusiness.org/rankings>.
24. Рибчак В.І. Світовий досвід державного регулювання підприємств малого бізнесу / В.І. Рибчак // Науковий вісник НЛТУ України: Зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 16.1. – 235-238 с.
25. Солованюк С.М. Розвиток малого бізнесу в Україні в сучасних умовах / С.М. Солованюк // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2017. – № 2. – 130-133 с.
26. Тимченко О.І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в регіонах України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4135>
27. Толмачова Г.Ф. Тенденції розвитку малого підприємництва у сучасних економічних умовах України / Г.Ф. Толмачова, О.В. Якуб'як // Управління економікою: теорія та практика: Зб. наук. пр. – К.: ІЕП НАНУ, 2014. – 121-140 с.
28. Толстова А.В. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / А.В. Толстова, С. Кибальчич // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – Вип. 60. – 55-62 с.
29. У яких містах України краще інвестувати: складено впливовий рейтинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/ukr/economics/v-yakih-mistah-ukraini-krasche-investuvati-skladeno-vplivovij-rejting.htm>
30. Шраменко О.В. Удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності на основі розвитку інформатизації економічних систем / О.В. Шраменко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – № 59. – 32-37 с.
31. Forbes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1395318-najkrashchi-mista-dlya-biznesu>